

Особливості формування позитивної Я-концепції в юнацькому віці

Доклад

Підготувала Кирган С.А.

Актуальність роботи

- Юнацький вік визначений етап дозрівання і розвитку людини між дитинством і дорослістю. Психологічний зміст цього етапу пов'язано з розвитком самосвідомості, формування світогляду, рішенням задач професійного самовизначення і вступом у доросле життя.
- Найважливішу роль у формуванні цілісної особистості грає «Я-концепція». Це відносно стійка, у більшому чи меншому ступені усвідомлена, пережита як неповторна система уявлень індивіда про самого себе, на основі якої він будує свою взаємодію з іншими людьми і відноситься до себе.

- *Кожна людина має широкий спектр самоуявлень, тобто те, що ми думаємо про себе зараз, як ми уявляємо себе в майбутньому і як бачимо себе в минулому. Для юнацького віку характерною рисою є спрямованість у майбутнє.*
- *Як Я-концепція впливає на соціалізацію, так і соціальне оточення, в свою чергу, сприяє формуванню Я-концепції індивіда.*
- *Сприйняття юнака іншими (батьками, однолітками і т.і.), самоаналіз (аналіз особистих переваг і недоліків), соціальні цінності, сподівання, ідеали, досвід соціальної поведінки (у тому числі й у конфліктних ситуаціях) впливають на формування Я-концепції.*
- *Проблемі самосвідомості приділялася значна увага, їй присвячена ціла низка теоретичних і експериментальних досліджень*

□ *Усе вищевикладене обумовлює актуальність вивчення особливостей формування Я-концепції в юнацькому віці. Я-концепцію розуміють як складну систему уявлень людини про себе як суб'єкта, особистість, індивідуальність та універсума діяльності у взаємозв'язку і взаємодоповненні її когнітивного, емоційно-оцінкового, вчинково-креативного і спонтанно-духовного компонентів у структурі особистості. Наше дипломна робота розглядає емоційно-оцінковий компонент Я-концепції.*

Мета роботи:

- визначити особливості формування позитивної «Я-концепції» та розробити засоби психокорекції негативних емоційних станів старшокласників.*

Гіпотеза

- ▣ *Гіпотеза дослідження склала припущення про те, що в старшому шкільному віці прояв емоційних станів пов'язанн з особливостями «Я-концепції».*

▣ **Об'єкт дослідження даної роботи:**

самосвідомість у старшому шкільному віці.

▣ **Предмет дослідження:** *особливості формування позитивної «Я-концепції» в юнацькому віці.*

Дослідження

- Наше дослідження було проведено у Садівській загальноосвітній школі I-III ступенів Шахтарського району, Донецької області. У експерименті прийняли участь учні 10 - 11-х класів у кількості 34 старшокласників. З них 18 хлопчиків і 16 дівчинок, середній вік яких склав 16-17 років.*

Вимоги до методик

- Вибір конкретних методик для проведення дослідження проводився з урахуванням на отримання особистісно-психологічних характеристик старшокласників, які дозволяють перевірити висунуту гіпотезу. При виборі методів враховувалось:*
- 1) позитивна оцінка і надійність методики за даними ряду вітчизняних і зарубіжних досліджень;*
- 2) доступність методики для контингенту дітей;*
- 3) придатність даної методики для групового обстеження;*
- 4) можливість математичної обробки отриманих результатів.*

Задачі дослідження:

- 1) визначити особливості формування позитивної Я-концепції старшокласників;*
- 2) встановити рівень прояву компонентів самосвідомості;*
- 3) встановити рівень прояву емоційних станів старшокласників;*
- 4) дослідити вплив компонентів самосвідомості на емоційні стани;*
- 5) провести математичну обробку результатів дослідження.*

□ *Аналіз теоретичної літератури за проблемою формування позитивної «Я-концепції» в юнацькому віці, допомогли визначити наступні особливості компонентів самосвідомості: розбіжність рівнів самооцінки і домагань, «Я» - реального і «Я» - ідеального. Для визначення оціночних компонентів позитивної «Я-концепції» ми обрали наступні методики: **методика визначення рівня самооцінки Дембо-Рубінштейна** (у модифікації А.М.Прихожан) - методика використовується як спосіб визначення самооцінки і рівня домагань, що в сукупності можуть розглядатися як один з показників зрілості особистості старшокласника; **опитувальник ТЛірі** для визначення «Я»- реального і «Я»- ідеального, розбіжність цих показників оцінювалась нами при порівнянні факторів домінування і дружлюбність.*

□ *Вибір методик для дослідження емоційного компоненту Я-концепції, з урахуванням особистісно-психологічних характеристик дітей юнацького віку, ми визначили методики, які дозволяють перевірити запропоновану гіпотезу: методика визначення рівня тривожності Ч. Д. Спілбергера; методика САН; методика самооцінки психічних станів Г. Айзенка*

Показники рівня самооцінки старшокласників за методикою дембо-Рубинштейна

	Дуже високий рівень (завищена)	Високий рівень (адекватна)	Середній рівень	Низький рівень
Самооцінка	24%	30,5%	28,5%	12,5%

Показники рівня домагань старшокласників за методикою Дембо-Рубінштейна.

	Дуже високий рівень (завищений)	Високий рівень (адекватний)	Середній рівень	Низький рівень
Рівень домагань	31%	28%	21%	20%

Показники диференціації між рівнем домагань і самооцінкою старшокласників

	Сильна	Помірна	Слабка
Диференціація між рівнем домагань і самооцінкою	Кількість старшокласників у %		
	40%	31%	29%

- *Данні дослідження самооцінки і рівня домагання дозволяють оцінити ступень розходження між домаганням і самооцінкою.*
- *29% обстежених старшокласників показали слабку диференціацію між рівнем домагання і самооцінкою.*
- *31% учнів ставлять перед собою такі цілі, які вони дійсно прагнуть досягнути, таким чином вони у результаті дослідження отримали помірну ступень диференціації між рівнем домагання і самооцінкою.*
- *40% старшокласників мають сильну ступень розходження між рівнем домагання і самооцінкою. Таким чином, більшість старшокласників знаходяться у конфлікті між тим, до чого прагнуть, і тим, що вважають для себе можливим, такі старшокласники неврівноважені і проявляють різні негативні емоційні стани.*

Аналіз результатів методики Т.Лірі

▣ Показники «Я» - реального старшокласників

октант	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII
Середнє значення показників В	Домінування					Дружелюбність		
	6,5	5,2	9,1	2,9	2,6	7,3	11,5	9,7

Аналіз результатів методики Т.Лірі

▣ Показники «Я» - ідеального старшокласників

октант	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII
Середнє значення показників В	Домінування					Дружелюбність		
	8,6	7,4	6,8	8,2	7,4	10,2	9,3	8,2

□ При порівнянні показників «Я» - реального і «Я» - ідеального, можна зробити висновки, що показники «Я» - ідеального в даній вибірці вище ніж показники «Я» - реального. Розбіжність між цими показниками складає від 1.5 до 2, нам говорить про те, що такі діти не мають протиріч, а показники від 4 і більше, показують існування протиріччя, різницю таких показників ми отримали за октантами підозрілість, підпорядкованість і залежність.

□ До такої групи відносяться старшокласники, яким відповідає замкнутість, критичний настрій до будь-яких думок, крім власних, незадоволеність своєю позицією, підозрілість, надмірна чутливість до критичних зауважень на свою адресу. А старшокласники, що відносяться до цієї групи характеризуються високою тривожністю, підвищеною чутливістю до впливів середовища, власна думка залежить від думки навколишніх. Потреба в прихильності і теплих відносинах є головною. Невпевненість у собі тісно пов'язана з хитливою самооцінкою. Середнє значення по цієї октанті може свідчити про те, що випробувані не відверті у своїх відповідях, намагаються уникнути аналізу по даному октанту.

□ *Старшокласники, в системі уявлень яким домінує октант домінування-підпорядкованість, виділяють такі негативні психічні стани як виражена емоційна утягнутість, тривожність, що може носити більш поверхневий характер. Легке вживання в різні соціальні ролі, гнучкість у контактах, комунікабельність, доброзичливість, жертовність, прагнення до діяльності, корисної для усіх, потреба робити приємне враження, подобатися навколишнім. Розходження цих основних октант призводять до розходження показників «Я» - реального і «Я»-ідеального.*

□

Дослідження тривожності за методикою Ч. Д. Спілбергера

Тривожність	Високий рівень	Помірний рівень	Низький Рівень
	47,2%	30, 3%	22,5%

- Дослідження тривожності за методикою Ч. Д. Спілбергера показало, що у середньому ситуативна тривожність виражена більше особистісної тривоги.

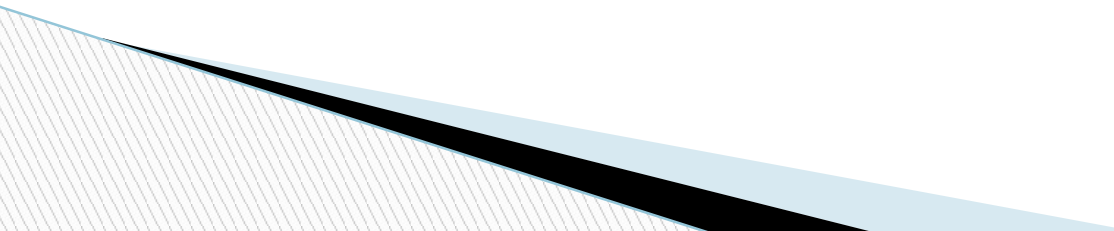
- Найбільші показники ми отримали за високим рівнем тривожності. Він був виявлений у 47,2%
- Із них ситуативна тривожність склала 39,7%, а особистісна тривожність - 7,5%. Це говорить про те, що стан тривожності характеризується суб'єктивно пережитими емоціями: напругою, занепокоєнням, заклопотаністю, нервозністю. Цей стан виникає як емоційна реакція на стресову ситуацію і може бути різним по інтенсивності і динамічності в часі

- *Високотривожні старшокласники схильні сприймати погрозу своїй самооцінці і життєдіяльності у великому діапазоні ситуацій і реагувати дуже вираженим станом тривожності, особливо коли ці ситуації стосуються оцінки його компетенції і престижу.*
- *30,3 % старшокласників мають помірний (корисний) рівень тривожності. Визначений рівень тривожності - природна й обов'язкова особливість активної діяльної особистості. У кожної людини є свій оптимальний рівень тривожності - це, так звана, корисна тривожність. Такі старшокласники не відчують тривожність по всякому найменшому приводу, на відміну від високотривожних дітей. Звичайно вони адекватно оцінюють себе, інших і життєві ситуації.*

Результати дослідження тестування за методикою САН

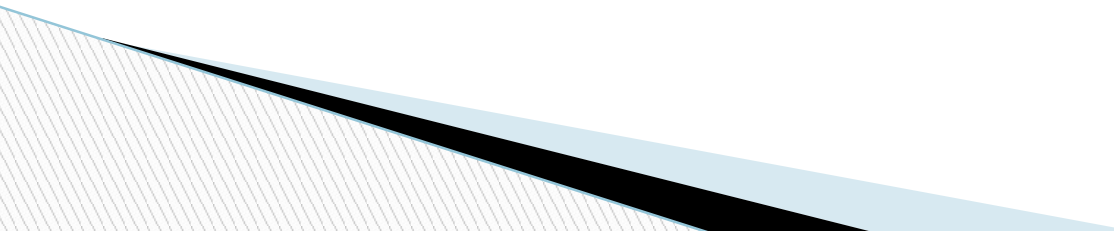
Сумарний показник	Рівні станів		
	Високий	Середній	Низький
Самопочуття	34	35	41
Активність	47	24	29
Настрій	19	59	22

□ *В результаті проведення методики, ми визначили, що у дітей самопочуття та настрої знаходяться на середньому та низькому рівні, а показники активності в даній вибірці дітей, на високому рівні.*

Результати дослідження тестування за методикою Г.Айзенка

Психічний стан	Тривожність			Фрустрація			Агресивність			Ригідність		
показники	н	с	в	н	с	в	н	с	в	н	с	в
Кількісне співвідношення (чол.)	34	26	0	20	27	3	34	26	0	6	35	9
Відсоткове співвідношення (%)	68	32	0	40	54	6	68	32	0	12	70	18

- *Таким чином, можна говорити, що найбільший відсоток дітей юнацького віку не отримали негативні психічні стани за показниками методики стану тривожності, агресивності, фрустрації, ригідності.*
 - *Можна говорити про те, що більшість дітей переживають як негативні так і позитивні психічні стани на середньому рівні їх прояву.*
-

□ Для отримання кореляційних результатів ми використовували коефіцієнт лінійної кореляції Пірсона.

□ Коефіцієнт лінійної кореляції визначили за формулою:

□

$$\square \quad \Sigma(x - \bar{x}) \Sigma(y - \bar{y})$$

$$\square \quad r = \frac{\Sigma(x - \bar{x}) \Sigma(y - \bar{y})}{\sqrt{\Sigma(x - \bar{x})^2 \Sigma(y - \bar{y})^2}}$$

$$\square \quad \Sigma(x - \bar{x}) \Sigma(y - \bar{y})$$

□

□ В результаті кореляційного аналізу ми встановили, що існує, згідно з отриманими даними помірна залежність і слабка залежність між рівнем диференціації самооцінки і домагань з показником активність ($r_{xy} = 0,35$) самооцінкою і настроєм ($r_{xy} = 0,31$), між показником розходження «Я» - реального і «Я» - ідеального з тривожністю ($r_{xy} = 0,39$), також з показником активність ($r_{xy} = 0,27$). Таким чином, чим вищий один показник, тим і підвищується інший.

□ *Зворотній зв'язок між показниками диференціації самооцінки і рівня домагань з рівнем тривожності, фрустрації - активності, який приблизно дорівнює ($r_{xy} = 0,3$). В такому разі, можна говорити, що емоційні стани впливають і характеризують в юнацькому віці на рівень самооцінки і домагань, чим вищий один показник, тим нижче стає інший.*

□ Дані показують, що, чим нижче рівень диференціації самооцінки і рівень домагань, тим вище рівень тривожності. При високому рівні диференціації самооцінки і рівня домагань теж спостерігається зростання тривожності. Менш тривожними, тобто мають помірний рівень, виявилися підлітки, у яких середній рівень самооцінки і рівень домагань.

- *В результаті порівняння показників рівня самооцінки і рівня агресивності ми отримали такі результати. Дані показують, що, чим вищий рівень самооцінки, тим вище рівень агресивності. При заниженій самооцінці спостерігається зниження рівня агресивності. Старшокласники, що мають середній рівень агресивності, характеризуються і адекватним рівнем самооцінки.*
- *Таким чином, результати дослідження свідчать про те, що формування позитивної Я-концепції, її компонентів в юнацькому віці залежать від індивідуальних та вікових особливостей.*

▣ **ВИСНОВКИ**

- ▣ *Наша робота є одною в спроб дослідження особливостей формування позитивної Я-концепції дітей юнацького віку. Проведене дослідження в цілому підтвердило сформульовану нами гіпотезу. Мета дослідження досягнута, задачі вирішені.*
- ▣ *Таким чином, більшість старшокласників мають достатньо сформовані емоційно-оціночні компоненти, що сприятливо для формування позитивної Я-концепції.*

- *Таким чином, у юнацькому віці більша частина дітей має високий рівень тривожності, яку можна оцінити як стан відповідно ситуації подолання дійсних чи мнмих перешкод і ми бачимо, що рівень тривожності залежить від рівня самооцінки, тобто неадекватна самооцінка (завищена чи низька) приводить до зростання рівня тривожності.*
- *Була розроблена корекційна програма, направлена на зниження прояву негативних емоційних станів у дітей.*